



## FRANZ VON PAPEN'İN YARGILANMASI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Akın TUNA

Araştırma Makalesi

Avukat, Edirne Barosu, akintuna92@gmail.com, ORCID:0009-0005-2754-9380.

### ÖZET

Franz von Papen hukuk tarihine Nürnberg Yargılamalarında sanık olarak yargılanmasıyla geçmiş eski bir asker ve devlet adamıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Almanya'nın Nasyonal Sosyalist düzeninin sorumluları savaş boyunca işlemiş olduğu suçlardan dolayı yargılanmışlardır ve yargılananlardan biri, hem Birinci Dünya Savaşında hem İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de görev almış olan Franz von Papen olmuştur. Bu makale; Franz von Papen'in Türkiye'deki tasarruflarının savaş suçu teşkil edip etmediğini, Nasyonal Sosyalist Parti'nin iktidara yükselişindeki rolünün Denazifikasyon Mahkemesinde nasıl değerlendirildiğini ve Nazi yönetiminde üstlendiği görevler dikkate alınarak Nürnberg yargılamalarında yargılanmasını ele almaktadır.

**ANAHTAR KELİMELE:** Franz von Papen, Nürnberg Yargılamaları, İkinci Dünya Savaşı, Savaş Suçu, Almanya

İntihal / Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış olup en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.



Bu çalışma Creative Commons Atıf-GayrıTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.



This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

## REFLECTIONS ON THE TRIAL OF FRANZ VON PAPEN

Akın TUNA

Research Article

Attorney-in-Law, Edirne Bar Association, akintuna92@gmail.com, ORCID:0009-0005-2754-9380.

### ABSTRACT

Franz von Papen is a former soldier and statesman who went down in legal history as a defendant in the Nuremberg Trials. At the end of the Second World War, those responsible for Germany's National Socialist regime were put on trial for crimes committed during the war, and one of them was Franz von Papen, who had served in Turkey during both the First and Second World Wars. This article examines whether Franz von Papen's actions in Turkey constituted war crimes, how his role in the rise of the National Socialist Party to power was evaluated by the Denazification Tribunal, and his trial at the Nuremberg Trials in view of his role in the Nazi administration.

**KEYWORDS:** Franz von Papen, Nuremberg Trials, World War II, War Crimes, Germany

## GİRİŞ

Franz von Papen, Almanya'nın eski şansölyesidir. 1933 yılından itibaren Adolf Hitler'in iktidara yükselmesinde kilit bir rol oynayan kişilerden biridir. İki dünya savaşı arasında Hitler'in desteğiyle siyasi arenada etkili olmuştur. Ancak, savaşın ardından Nürnberg yargılamalarında savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar işlemekle suçlanmıştır.

Papen, Nürnberg yargılamalarında Hitler'in yükselişindeki rolü nedeniyle mahkeme tarafından suçlu bulunmuştur. Papen'in, Hitler'in iktidara gelmesinde etkili bir rol oynadığı doğrudur. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşının başlamasından önce ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın uluslararası politikalarının şekillenmesine çok önemli katkıları olmuştur. Tüm bunların yanı sıra, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın işlemiş olduğu savaş suçlarına karşı sessiz kalmıştır.

Bununla birlikte, Nürnberg Mahkemesi tarafından Papen'in mahkum edilmiş olduğu suçlarına dair, yargılamalarının bitiminden sonra ciddi bir ceza verilmemiştir. Papen, suçlu bulunmuş olmasına rağmen cezasız kalmıştır. Papen'in müdafileri, yargılama boyunca etkin biçimde çalışarak Papen'in savunmasını yapmışlardır.

Papen'in Nürnberg yargılamalarında cezasız kalması, o dönemin tartışmalı bir konularından biri olmuştur. Papen'in avukatları, Papen'in savaş suçu işlemediğini sıkı bir biçimde savunarak yargılama sürecinde etkin rol oynamışlardır. Papen, yargılamalar sırasında Hitler ve Nazi Partisi'ne karşı bir muhalefet figürü olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, Papen'in Nürnberg yargılamalarının ardından cezasız bırakılması, o dönemde pek çok otorite tarafından bir taviz olarak görülmüştür.

Papen, savaş öncesinde ve sırasında Alman uluslararası siyasetinde önemli bir rol oynamıştır. Papen davası, Almanya'nın savaş suçlarından sorumlu tutulması

konusunda önemli bir emsal teşkil etmiştir. Papen'in davasının cezasız kalması, bu tarihi hesap verebilirlik sürecinin eksikliği olarak görülmüştür<sup>1</sup>.

Franz von Papen, Türk tarihinde de önemli bir şahsiyettir. Papen, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman ordusunda subay olarak görev yapmıştır. Savaş sonrası dönemde Türkiye'ye giderek Osmanlı ordusuna subay olarak katılmış, Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın Ankara Büyükelçisi olarak görev yapmıştır.

Papen'in Türkiye misyonu, ülkenin savaşa katılmama kararında belirleyici rol oynamıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmayı seçmiş ve bu seçim, ülkenin uluslararası ilişkilerinde önemli bir konu olmuştur. Papen, Türkiye'deyken Alman çıkarlarını savunurken, Türk yetkilileri de savaşa katılmama noktasında ikna etmeye çalışmıştır. Nitekim Franz von Papen hakkındaki iddianamede yer alan suçlamalar arasında, Franz von Papen'in Ankara'daki büyükelçilik görevini de Nazilerin savaş suçlarını işlemelerini kolaylaştırmak için kullandığı iddiası yer almıştır<sup>2</sup>.

Papen'in Türkiye'deki ofisi de ülkede bir arabanın bombalanmasına yol açan olaylarla karşı karşıya kalmıştır. Ankara'da her ne kadar suikast girişiminde bulunulmuşsa da Papen saldırıdan sağ çıkmıştır. Bu olay, Türkiye'nin uluslararası düzeydeki siyasi öneminin örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bütün bu bilgiler ışığında Franz von Papen' in hem Alman hem de Türk tarihinde önemli bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır. Papen, Nürnberg Duruşmalarında savaş suçlarından suçlu bulunmuş ancak cezalandırılmamıştır. Türkiye'deki konumu ise ülkenin uluslararası ilişkilerinde önemli bir rol oynamıştır. Papen,

---

<sup>1</sup> Onur Kınılı ve Elif Yeneroğlu, 'İnsanlık Suçunun Siyaseten İnşası: Nürnberg ve Mirası', (2019) 48 (48) Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi 7, 35.

<sup>2</sup> Telford Taylor, The Anatomy of the Nuremberg Trials: A Personal Memoir (Knopf Doubleday Publishing Group 2012)  
<<https://ebookcentral.proquest.com/lib/klu/detail.action?docID=6085927>> Son Erişim Tarihi: 08.04.2023, 505.

Türkiye'nin Batı dünyasıyla ilişkilerini güçlendirmeye çalışmış ve ülkenin NATO'ya katılım sürecini başlatmıştır. Bu çalışma ile Franz von Papen' in siyasi yaşamında yer aldığı konularının ve tercihlerinin farklı mahkemelerde nasıl ele alındığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

## I. YAŞAMI

Franz von Papen, 29 Ekim 1879 yılında Almanya'da doğmuştur.<sup>3</sup> Sahip olduğu “von” adından da anlaşılacağı üzere aristokrat kökenli bir Alman ailenin çocuğudur<sup>4</sup>. 1891 yılında henüz on bir yaşındayken askeri okula girmiştir. 1913 yılında Amerika Washington Askeri Ataşeliğine atanmıştır. 1916 yılında ABD'de diplomatik görevi devam ederken Amerika'nın, İngiltere'ye cephane ikmalini önlemek için Black Tom bölgesindeki fabrikaları Alman ve İrlandalı sabotajcılar vasıtasıyla havaya uçurtmuştur. Bu olayların arkasında izi olduğu anlaşılınca Amerika'dan kovulmuştur. Sonrasında 1. Dünya Savaşı sona erinceye kadar Filistin Cephesindeki Osmanlı ordusuna kurmay başkan olarak atanmıştır<sup>5</sup>.

Savaş sonrasında ülkesine dönerek siyasete yönelmiş ve milletvekilliği yapmıştır. 1932 yılında şansölye olmaya hak kazanmış ancak şansölyeliği 6 ay kadar sürmüştür. Seçim sonucu şansölyeliğe Hitler seçilmiş ve Franz von Papen'i şansölye yardımcısı olarak seçmiştir. 30 Haziran 1934 tarihli Uzun Bıçaklar Gecesi ya da diğer adıyla Sinekkuşu Operasyonu sonrası bizzat yardımcısının ve çalışma arkadaşlarının da öldürülmesi sebebiyle istifa etmiştir. Her ne kadar istifa etmiş ise de ilerleyen süreçte Hitler'in talebini kabul ederek Avusturya'ya büyükelçi olarak atanmıştır. Anılarını anlattığı kitapta Uzun Bıçaklar Gecesi sonrası mesai arkadaşlarının öldürülüp kendisinin 3 gün ev hapsinde tutulmuş olmasına rağmen Viyana Büyükelçiliği görevini kabul etmesi hakkında, “*Viyana*

<sup>3</sup> Ferda Kocaçimen, İkinci Dünya Harbi'nin Meşhurları (Akba Kitapevi 1945) 130.

<sup>4</sup> Kendisi Nürnberg mahkemelerinden yargılanan iki ‘aristokrat’ kökenli Almandan biridir. Öbürü Konstantin von Neurath'tır. Bkz. Taylor (n 2) 469.

<sup>5</sup> Necip Azakoğlu, Franz von Papen'in Anılarından (Tarihçi Yayınevi 2015) 72.

*görevini kabul etmeden önce olduğu gibi, bir kez daha Almanya'yı ve dünyayı bir felaketten kurtarabilme umuduyla atanmayı kabul ettim” ifadelerini kullanmıştır.<sup>6</sup>*

1939 yılında Türkiye'ye büyükelçi olarak atanmış ve 2. Dünya Savaşı süresince Türkiye'nin savaşta tarafsız kalmasını ve Almanya ile iyi ilişkiler kurulmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu süreçte Çiçero kod adlı casus sayesinde Türkiye'de bulunan İngiltere Büyükelçiliğinden önemli bilgiler sızdırılmış ve Almanya'ya iletilmiştir. Türkiye'nin 1944 yılında 2. Dünya Savaşının sonlarında müttefik devletler yanında yer almaya karar vermesi sonucu Almanya ile diplomatik ilişkiler resmi bildirim ile kesilmiştir. Bunun üzerine Franz von Papen ülkesine geri dönmesi için çağırılmış, akabinde ülkesine dönmüştür.<sup>7</sup>

2. Dünya Savaşı bittikten sonra Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinde savaş suçlusu olarak yargılanmış ve nihayetinde beraat etmiştir. Ancak bu kez Almanya hükümetince Nürnberg Eyalet mahkemesince “Nazizmden ve Militarizmden Arındırma Yasası” gereği yeniden yargılanmış ve bu kez suçlu bulunmuştur. Hapis cezası temyiz mahkemesince para cezasına çevrilmiş ve serbest kalmıştır.

## **II. FRANZ VON PAPEN'E TÜRKİYE'DE DÜZENLENEN SUİKAST**

24 Şubat 1942'de Ankara'da Almanya Büyükelçisi Franz von Papen'e karşı bir suikast girişiminde bulunulmuştur. Franz von Papen ve eşi kent merkezinde yürürken bir bomba patlamış ancak suikastın faili bombayı erken ateşlediği için olay yerinde ölmüştür. Suikastı hazırlayanların İstanbul'daki Sovyet konsoloslugu ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Sovyet ticaret heyetinin bir üyesi ile Makedonya'dan Türkiye'ye göçmen olarak gelip Türkiye vatandaşlığını

<sup>6</sup> Azakoğlu (n 5) 423.

<sup>7</sup>Reiner Möckelmann, Franz Von Papen Hitler'in Türkiye Büyükelçisi, Selma Türkis Noyan (çev) (Kitap Yayınevi 2019) 208.

alan iki kişinin bu suikasttan sorumlu oldukları saptanmıştır<sup>8</sup>. 1942 Nisan ayında bu kişilere dava açılmış ve iki buçuk ay sonra karara varılarak Sovyet kökenlilere suçu azmettirmekten yirmi yıl, Türk uyruklulara ise suça yardım etmekten on yıl hapis cezası verilmiştir. Karar temyiz edildi ise de sonuç değişmemiştir<sup>9</sup>. Ancak Almanya ile 2 Ağustos 1944'te Türkiye'nin resmi ilişkilerini kesmesi sonrasında, suikast davasında yeni bir gelişme olmuştur. Bu gelişme, İsmet İnönü tarafından 8 Ağustos 1944 günü Pavlov ve Kornilov' un affedilerek serbest bırakılmasıdır. Ardından da iki ajan Moskova'ya dönmüştür<sup>10</sup>.

### III. NÜRNBERG ULUSLARARASI ASKERİ CEZA MAHKEMESİ

8 Ağustos 1945 tarihinde ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa İngiltere'nin başkenti Londra'da Londra Antlaşmasını imzaladılar. Bu antlaşmanın 2. Maddesinde yer verildiği üzere, Nürnberg'de Uluslararası Askeri Mahkemenin kuruluşu, yetki ve işleyişi antlaşmaya ekli bir Statü ile belirlenmiştir<sup>11</sup>.

Nürnberg Askeri Ceza Mahkemesi statüsünün 6. maddesine göre Mahkemenin yetki alanına giren suçlar savaş suçları, barışa karşı suçlar ve insanlığa karşı suçlar olmak üzere üç grup halinde sayılmıştır. Mahkemenin yetki alanı dışında kalan suçlar için yargılama yetkisi Almanya Kontrol Konseyi'nin 10 Sayılı Yasasıyla Alman Ulusal Mahkemelerine verilmiştir<sup>12</sup>.

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kapsamında duruşmalar 20 Ekim 1945 yılında başlayıp 01 Ekim 1946 yılında sona ermiştir. Yargılama

<sup>8</sup> Möckelmann (n 7) 150.

<sup>9</sup> Möckelmann (n 7) 152.

<sup>10</sup>Banu El ve Mehmet Perinçek 'Von Papen Suikastını Kim Düzenledi?', (2010) (196) Toplumsal Tarih 34, 46.

<sup>11</sup>Tevfik Odman, 'Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı', (1996) 45 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 131, 137.

<sup>12</sup>Cengiz Başak, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Suçlar (Turhan Kitapevi 2003) 29.

kapsamında; dünya barışına karşı suç işlemek, bir saldırı savaşı çıkarmak, planlamak ve uygulamak, savaş hukukuna karşı işlenen suçlar ve aykırı hareketler ve insanlığa karşı işlenen suçlar ele alınmıştır. Mahkemede dört hâkim ve dört savcı bulunmakta olup hakimler için yedek 4 hâkim daha belirlenmiştir. Tüm hâkim ve savcılar galip devletler olan ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa vatandaşları arasından birer kişi olacak şekilde belirlenmiştir.<sup>13</sup>

Mahkemenin hangi hukuk sistemine göre kurulacağı müttefik devletler arasında tartışma konusu olmuştur. Zira dört üye devlet arasında üç farklı hukuk sistemi mevcuttur. Taraf devletler arasında yapılan müzakerelerden sonra her birinden çeşitli hükümler derlenmiştir<sup>14</sup>. Zaman bakımından ise savaşın başladığı 1 Eylül 1939 ile 8 Ağustos 1945 tarihleri arasında kalan zamanı yargı yetkisi içine almıştır<sup>15</sup>.

Nürnberg Mahkemesinde kararlar oyçokluğuyla alınmış; eşitlik durumunda başkanın oyu belirleyici olmuştur<sup>16</sup>. Nürnberg Mahkemesi'nin verdiği kararlar, Kontrol Konseyi'nin denetiminden geçtikten sonra kesinlik kazanmaktadır. Konsey'e, mahkemenin verdiği cezaları indirme yetkisi tanınmış ancak artırma yetkisi tanınmamıştır<sup>17</sup>.

Nürnberg Mahkemesi gerek kuruluşu gerek yetkileri ve işleyişi bakımından birçok temel hukuk ilkesi ile ters düşmektedir. Özellikle mahkemenin suçların işlenmesinden sonra kurulması bakımından doğal hâkim ilkesini ihlal ettiği açıkça görülebilmektedir. Ayrıca yargılamaya konu edilen eylemlerin, eylemler

---

<sup>13</sup> Türkan Melis Parlak, "Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri", (2015) (37) Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi 37, 43.

<sup>14</sup> Mehmet Şahin, 'Nürnberg Mahkemeleri Üzerine Bir İnceleme', (2010) 2 (1) Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi 49, 57.

<sup>15</sup> Ezeli Azarkan, Nüremberg'ten La Haye'ye: Uluslararası Ceza Mahkemeleri (Beta 2003) 142.

<sup>16</sup> Başak (n 12) 31.

<sup>17</sup> Azarkan (n 15) 178.

gerçekleştikten sonra suç olarak belirlenmesi ve yine eylemlerden sonra düzenlenen cezalar üzerinden ceza takdirinde bulunulması da kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi ile örtüşmemektedir. Kaldı ki suç ve cezalar bir kanun ile de ortaya konulmamıştır. Mahkeme hakimlerinin ve savcılarının yalnızca 2. Dünya Savaşının galip devletleri arasından seçilmiş olmaları dahi yargılamaların bağımsız ve tarafsız yürütülme amacı taşımadığını göstermektedir. Nihayetinde mahkemenin taraflara eşit mesafede olduğundan da bahsetmek olanaklı değildir. Mahkeme kararlarına karşı bir üst mahkemenin olmayışı ve yine galip devletlerin üyelerinden oluşan bir Konsey'in itiraz mercii olarak belirlenmesi de etkin bir yargı yolu sunulmadığını göstermektedir. Yargılamanın süre açısından makul bir sürede tamamlandığından ve yargılamanın aleni yapıldığından söz edebilmek mümkündür.

Alman devletince imzalanmayan bir antlaşmada Alman topraklarında işlenen fiiller gereği yargı yetkisinin cezai yönden Alman ulusal mercilerinden alınıp uluslararası bir mahkemeye devredilmesinin egemenlik haklarına aykırılık oluşturacağı dile getirilmiştir<sup>18</sup>.

Nürnberg Mahkemesine getirilebilecek bir diğer eleştiride yetki alanına giren suçlar, savaş suçları, barışa karşı suçlar ve insanlığa karşı suçlar olsa da bu suçlar kapsamında savaşa dahil olan Almanya dışındaki hiçbir ülkenin özellikle de galip devletlerin vatandaşlarının suçlanmaması ve yargılanmamasıdır. Bu husus mahkemenin bağımsız, tarafsız ve taraflara karşı eşit olmadığını göstermektedir.<sup>19</sup>

Prosedürel adalet ilkelerine uyulup uyulmadığı açısından Nürnberg Mahkemelerini ele aldığımızda öncelikle suçların ve cezaların bir kanunla değil uluslararası antlaşma ile ortaya konulduğunu belirtmek gerekmektedir.

---

<sup>18</sup> Parlak (n 13) 50.

<sup>19</sup> Parlak (n 13) 50.



Mahkemenin kuruluşu ve yargılaması ise tamamen geçmişe yürür niteliktedir. Mahkeme, kuruluşundan ve suç ile cezaların belirlenmesinden önce meydana gelen eylemleri yargılamaktadır. Bu açında antlaşma ile belirlenen hükümler geriye yürümektedir. Bu sebeple diğer ilkeler açısından bir tespit yapılabilmesi de olanaklı olmamaktadır.

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'nin özellikle doğal hâkim ilkesi ile kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesini ihlal ediyor olması ilerleyen süreçte Birleşmiş Milletlere bağlı Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi yeni uluslararası yargı mekanizmalarının geliştirilmesini gündeme getirmiştir.

#### **IV. FRANZ VON PAPEN'İN NÜRNBERG MAHKEMESİNDE YARGILANMASI**

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi, Almanya Devletinin yönetiminde yetki sahibi kişileri, Nazi yönetimin temsilcilerini belirlemiş ve bu kişilerin yargılamasını yapmıştır. Franz von Papen'in de üstlendiği görevler sebebiyle bu kişiler arasında yer aldığı kabul edilmiştir. Kendisine yöneltilen suçlamalar ana hatlarıyla: Nazi devletinde başbakanlık yapmış olmak, Adolf Hitler'in başbakanlığında başbakan yardımcılığı yapmış olmak, Viyana'da ve Ankara'da Nazi devletinin büyükelçiliğini yapmak idi. İddianameye göre Franz von Papen geldiği bu makamları Nazilerin iktidara yükselişini ve savaş suçlarını işlemesini kolaylaştırmak için kullanmıştı<sup>20</sup>. Mahkeme süreci 20 Ekim 1945 yılında başlamış ise de Franz von Papen, 9 Nisan 1945 tarihinden itibaren tutuklu<sup>21</sup> olup tüm yargılama boyunca da tutuklu kalmıştır. Mahkeme öncesi soruşturmalar 3 Eylül 1945 tarihinde başlamış, yöneltilen suçlamalar 19 Ekim

---

<sup>20</sup> Taylor (n 2) 505.

<sup>21</sup> Banu El, Franz Von Papen'in Ankara Büyükelçilik Yılları (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi 2006) 211.

1945 tarihinde Franz von Papen'e bildirilmiştir<sup>22</sup>.

Mahkeme dünya barışını bozmak amacıyla birlik kurmak, saldırı savaşı tasarlamak ve uygulamak, savaş hukukunu ihlal etmek ve insanlık ilkelerine karşı eylemleri teşvik etmek suçlamaları kapsamında yargılama yapmıştır. Franz von Papen ilk iki suçtan yargılanmıştır<sup>23</sup>. Askeri Mahkemece, Papen'in, Nazi rejiminin güçlenmesine ve Avusturya'nın Almanya'ya ilhakını sağlayarak, Nazi zihniyetinin Avrupa'da yayılmasına katkıda bulunduğu tespitleri yapılmıştır. Buna karşı Papen' in dünya barışını bozmak için kurulan komploya ve saldırı savaşını tasarlayanlara katılmış olduğu iddiası kanıtlanamamıştır. Avusturya topraklarının silah zoruyla işgal edilmesini teşvik ettiğine dair kanıtlar da bulunamamıştır<sup>24</sup>.

Franz von Papen, duruşmalarda hazır bulunarak yargılamalar sırasında gerek kendi beyanları gerekse de avukatı ile savunma hak ve imkanına sahip olmuştur. Papen, suçlamaları reddetmiş, Nazilere ve Hitler'e en çok karşı çıkan kişinin kendisi olduğunu beyan etmiştir. Von Papen kendini savunurken, Nazi rejimine değil, sadece vatanına hizmet etme amacında olduğunu ileri sürmüştü, kendisini Nazi rejiminin değil "Öteki Almanya"'nın temsilcisi olarak tanıtmıştır. Duruşma sırasında, gayet safiyane bir tavırla, "*siz gerçekten tamamen dürüst niyetlerle vatanına hizmet etmeye hazır bütün insanları da suçlayacak mısınız?*" diye sormuştur<sup>25</sup>.

Franz von Papen, Nürnberg Mahkemesi sırasında Britanyalı sorgu yargıcının kendisine yönelik söylediği 30 Haziran cinayetlerini ve katliamlarını açıklayıp sonra istifa etmesi gerektiği, bu şekilde bir davranışın yurt dışından tepki gelmesini sağlayarak olayların akışını değiştirebileceği söylemine karşılık olarak:

<sup>22</sup> El (n 21) 213.

<sup>23</sup> Möckelmann (n 7) 355.

<sup>24</sup> Möckelmann (n 7) 355.

<sup>25</sup> Möckelmann (n 7) 17.

“Göbels radyo yayınlarını, basını öyle yöntemlerle kontrolü altında tutuyordu ki, böyle bir şey yapmış olsaydım bile hiç etkili olmayacağını biliyorum. Bu arada bir noktayı göz önünde bulundurmakta fayda var: o zamanlar diğer memleketler Almanya'daki olayları anında haber alıyor, biz yurt içinde yaşayan Almanlardan daha iyi bilgileniyorlardı. Hitler'in Bolşevizme karşı olduğuna inandıkları sürece ne 30 Haziran cinayetleri, ne uluslararası anlaşmaların ihlal ediliyor olması dış güçleri Hitler'i desteklemekten alıkoyamazdı. Benim gibi bir tek adamın, titri ve derecesi ne olursa olsun, gelişmeleri engellemesi imkansızdı. Amacım Almanya'yi aklamak değil, ama diğer ülkelerin de bütün bu olanlardan gerçek payları ve sorumlulukları var.”<sup>26</sup> cevabını vermiştir. Bu cevabı ile yargılayan konumunda olan galip devletlerin de en az kendisi kadar sorumlu olduklarını ve yaşananlara göz yumduklarını belirtmiştir.

Yargılama sürecinde taraflara tanık deliline başvurulabilmesi adına imkân verilmiştir. Franz von Papen'in avukatı Dr. Kubuschok, savunma amacıyla Türkiye'deki sürgünlerin sözcülüğünü üstlenmiş olan Dermatolog Dr. Alfred Marchionini'nin yeminli ve tasdikli ifadesini temin etmeye çalışılmış ve başarılı olmuştur. Tanıklık ifadesinde yer alan: “Özellikle 1944'ün baharında gerçekleşen bir olayı çok iyi anımsıyorum. O tarihte Yahudi Ajansının Mülteciler Komiseri Bay Barlas'ın ricası üzerine Büyükelçi Franz von Papen'i ziyaret ettim ve 10.000 Yahudinin imha edilmek üzere Fransa'dan Polonya'ya gönderilmesinin önlenmesini, bu insanların kurtarılmasına yardım etmesini rica ettim. Söz konusu Yahudiler önceleri Türkiye vatandaşıyken daha sonra vatandaşlıklarını değiştirmişlerdi. Bay von Papen benim ricamı kabul etti ve onun müdahalesi sayesinde bu insanlar ölümden kurtuldu.”<sup>27</sup> beyanları Franz von Papen'in elini güçlendirse de beyanı doğrulayacak herhangi bir kaynak tespit edilemediğinden Mahkeme tarafından bu beyan tek başına yeterli görülmemiştir. Ayrıca mahkeme

<sup>26</sup> Azakoğlu (n 5) 347.

<sup>27</sup> Möckelmann (n 7) 340.

tarafından ifade de yer alan “*imha edilmekten kurtarıldıkları*” açıklaması Franz von Papen'in toplama kamplarından ve bu kamplarda gerçekleşen olaylardan haberdar olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Baş yargıç Sir Geoffrey Lawrence, Papen'e, Yahudilerin öldürüldüğünü ilk defa ne zaman öğrendiğini sorduğunda, Papen, “*Bize, Yahudilerin Polonya'daki kamplara nakledildikleri bildirildi. Bunun bilinçli bir Yahudi soykırımı olduğunu ancak şimdi burada öğreniyoruz.*” demiştir. Franz von Papen toplama kampları hakkındaki bilgisine dair anılarında: “*Unutulmaması gerekir ki, yabancı basında bile kampların adları savaştan sonra verilmeye başlanmıştır. Genel bilgisizliği anlatabilmek için örneğin şunları söyleyebilirim: Savaş sırasında oğlum, Thuringe yakınında Gotha'da bir kampta altı ay boyunca eğitim yaptı. Buchenwald adlı kamp ise orada sadece yirmi kilometre uzaklıktaydı. Ama orada geçirdiği süre zarfında oğlum o civarda bir toplama kampı olduğunun farkına varmamıştı. Buchenwald dendiğinde bizler, her seferinde sadece orada bulunan SS karargahından söz edildiğini düşünürdük.*”<sup>28</sup> sözleri ile yargılanmasından yıllar sonra da toplama kampları ve soykırım hakkında bilgi sahibi olduğu iddiasını reddetmiştir.

Yargılama sürecinde taraflara huzurda bulunan tanıklara soru sorma imkânı da tanınmıştır. Franz von Papen'in avukatı Kubuschok, mahkemede bulunan tanık Dr. Hans Kroll'dan, savaş yılları boyunca müvekkilinin, Yahudilerle ilişkileri hakkında bilgi vermesini talep etmiş, tanık beyanında: “*Büyükelçi von Papen'in kamuya açık konuşmalarında ve genel davranışlarında, Nazi Partisinin Yahudi karşıtı politikasını onaylamadığını belirttiğini*”<sup>29</sup> ifade etmiştir.

Franz von Papen'in Marburg Söylevi de Nürnberg'te oldukça etkili olmuştur. Franz von Papen, Marburg söyleviyle de kabinedeki oturumlarda da Hitler'e en

<sup>28</sup> Möckelmann (n 7) 340.

<sup>29</sup> Möckelmann (n 7) 353.

çok karşı çıkan isim olduğunu ifade etmiş ve mahkemeyi ikna edebilmiştir<sup>30</sup>.

Franz von Papen yargılama neticesinde 1 Ekim 1946'da beraat etmiştir. Mahkeme tarafından verilen karar gerekçelendirilmiş ve açıklanmıştır. Mahkemenin Sovyet Üyesi beraat kararına katılmamış olup karşı oyunu da gerekçeli olarak açıklamıştır. Karşı oyda von Papen'in; Hitler'in şansölye görevine atanmasının yolunu açtığı ve iktidara aktif olarak yardım ettiği hususlarında bir itirazının yargılama süresince olmaması, Nazilerin, Avusturya'lyı ele geçirmesinde etkin rol oynaması, Hitler'e yazdığı bir mektupta “Özgürlük Birliği” olarak bilinen Nazi örgütüne “Yahudilere karşı mücadele” için mali yardım yapılmasını tavsiye etmesi, Hitler'in, Franz von Papen'i Türkiye faaliyetleri için Liyakat Nişanı ile ödüllendirmesi hususlarının cezalandırmaya yeterli olacağı belirtilmiş ve beraat kararına karşı çıkmıştır<sup>31</sup>.

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinin her ne kadar bağımsız ve tarafsız olduğunu söylemek mümkün olmasa da yargılamalar esnasında sanıklara delil toplanabilmesi açısından imkân verilmesi silahların eşitliği ilkesinin görünümü olarak kabul edilebilir. Ayrıca yargılama sürecinde sanığın kendi aleyhine delil sunmaya zorlanmadığı görülse de sanığın masumiyetini ispat etmek zorunda bırakıldığı görülmektedir. Yargılama süresince sanığın beraate odaklı savunma yaptığı, suçsuz olduğunu ispat çabası içinde olduğu ve daha baskın olarak savunmada siyasi retorik kullanıldığı görülebilmektedir. Yargılamanın gerek mahkemenin kuruluşu gerek yetkileri gerekse de hâkim ve savcılarının seçimi noktasındaki şartları ele alındığında adli bir davadan öte siyasi bir dava olduğunu söylemek mümkündür. Davanın siyasi niteliği daha ağır bastığından adaletin yerini bulması asli amaç olmamış, galip devletler, savaş sonrası

---

<sup>30</sup> Eugene Davidson, *The Trial Of The Germans 1945-1946* (The Macmillan Company 1966) 217.

<sup>31</sup> <[https://crimeofaggression.info/documents/6/1946\\_Nuremberg\\_Judgement.pdf](https://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf)> Son Erişim Tarihi: 08.04.2023.

oluşturdıkları mahkeme ile hukuk zeminde bir güç gösterisi sergilemiştir.

## V. FRANZ VON PAPEN'İN DENAZİFİKASYON MAHKEMESİNDE YARGILANMASI

Franz von Papen, Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesinde yapılan yargılama neticesine beraat etmiş ise de tutukluluğu sona ermeden bu kez 5 Mart 1946 tarihli, “104 sayılı Nazizmden ve Militarizmden Arındırma Yasası” kapsamında; Nazi baskı yönetimini fiilen desteklemiş olmakla, adalet ve insaniyet ilkelerini ihlal etmekle ve bundan kaynaklanan koşulları kendi yararına kullanmış olmakla suçlanmış ve tutuklu olarak yargılanması yapılmıştır. Franz von Papen, Nazilerin yönetime geçtiği dönemde şansölye yardımcısı olması, daha sonra da büyükelçi olarak iki farklı ülkede görevlendirilmesi sebebiyle hükûmet memurları kategorisine dahil sayılmış dolayısıyla esas failer grubunda yer aldığı kabul edilmiştir<sup>32</sup>.

Bu yargılama 30 Ocak 1947'de başlayıp 24 Şubat 1947'de sonuçlandırılmıştır. Yargılama sonucunda alınan kararlar Franz von Papen'in sekiz yıl boyunca çalışma kampında tutulmasını, 5000 Alman Markı ödemesini ve tüm sivil haklarının alınmasını öngörmekteydi<sup>33</sup>. Ayrıca Papen'e emeklilik maaşı hakkı da tanınmamıştır. Papen kararı temyiz etmiştir. Bavyera Temyiz Mahkemesi birçok tanığı dinleyerek, Papen'in özellikle Yahudi meselesinde Hitler üzerinde yatıştırıcı ve engelleyici bir etkisi olduğuna, hatta bu bakımdan Hindenburg'u Hitler üzerindeki otoritesini kullanmaya teşvik ettiğine kanaat getirmiştir. Netice olarak Papen esas failerden sayılmayıp ikinci derece suçlular grubundan kabul edilmiş, cezası 30.000 Alman Markı para cezası olarak belirlenmiştir<sup>34</sup>.

Papen, Nazizmden Arındırma Mahkemesinin yargıç heyetinde bulunan kişilerin

<sup>32</sup> Möckelmann (n 7) 356.

<sup>33</sup> El (n 21) 215.

<sup>34</sup> Möckelmann (n 7) 359.

hukuk eğitimi görmemiş olduklarını ve çoğunlukla kendi siyasi rakiplerinden oluştuklarını, bunların da öncelikle sanıkla kişisel bir hesaplaşma fırsatından yararlanmak istediklerini ileri sürmüştür<sup>35</sup>.

## SONUÇ

Birinci Dünya Savaşında ve İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de bulunmuş olmasına rağmen Franz von Papen'e isnat edilen savaş suçlarının hiçbirisi Türkiye'de işlenmemiştir ve Osmanlı ya da Türkiye Cumhuriyeti devleti ile ilgili olmamıştır. Her iki savaşta da Türkiye'de görev almış olmasına rağmen, İkinci Dünya Savaşına ilişkin olarak kendisine isnat edilen savaş suçlarını Türkiye'de büyükelçi olarak görevlendirilmesinden önceki yıllarda, İkinci Dünya Savaşının arifesinde Almanya'da işlemiştir.

Nürnberg Mahkemesi, Franz von Papen'i Hitler'in yükselişindeki rolü nedeniyle suçlu bulmuştur. Franz von Papen'in, Hitler'in iktidara gelmesinde etkili bir rol oynadığı doğrudur. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşının başlamasından önce ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın uluslararası politikalarının şekillenmesi çok önemli katkıları olmuştur.

Papen, Nürnberg yargılamaları sırasında Nazi liderleri arasında en yüksek düzeyde görev yapmış olan kişilerden biridir. Papen, 1943'ten 1944'e kadar Türkiye'de Almanya'nın büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Türkiye, o dönemde henüz savaşa girmemiş olmasına rağmen, Almanya'nın en önemli müttefiklerinden biri olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle, Papen'in Türkiye'deki diplomatik faaliyetleri, o dönemde Türkiye'nin uluslararası politikalarında önemli bir rol oynamıştır. Ancak bu faaliyetlerin hiçbir savaş suçu isnat edilecek bir nitelik taşımamaktadır. Franz von Papen'in rolü daha çok Türkiye'yi Almanya'nın yanında İkinci Dünya Savaşına girmeye ikna etmek, girmese bile

---

<sup>35</sup> Franz von Papen, Der Wahrheit eine Gasse (Paul List 1952) 664.

Almanya'nın karşısında savaşa girmemesini sağlamak ve savaş sırasında Almanya'yla iyi ilişkiler kurup Almanya'nın düşmanlarıyla arasına mesafe koymasını sağlamak yönündeydi. Bunların hiçbiri teknik olarak savaş suçu değildir.

Bununla birlikte, uluslararası hukukun gelişmesine önemli bir katkı sağlayan Nürnberg yargılamaları, doğrudan Türkiye'ye ilişkin olmasa da, içtihatları bakımından, modern uluslararası hukuku gözeten her ülkeyi ilgilendirdiği gibi Türkiye'yi de ilgilendirmektedir.

Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi, yukarıda izah edilen süreç çerçevesinde gerek kuruluşu gerek işleyiş biçimi gerek verdikleri kararları bakımından evrensel hukuk ilkeleri açısından tartışmalıdır.

Mahkemenin iddia edilen suçların işlenmesinden sonra kurulması, doğal hâkim ilkesine ters düşmektedir. Ayrıca yargılanan kişilerin eylemlerini gerçekleştirdikleri tarihlerden sonra eylemlerinin suç sayılıp yargılama yapılmış olması mahkemenin icraatlarını usulen tartışmalı duruma getirmektedir.

Mahkemedeki savcılarının ve hakimlerin galip devletler tarafından seçilmesi kararlarını tartışmalı hale getirmiştir. Bu durum neticesinde bağımsız bir uluslararası mahkeme ihtiyacı ortaya çıkmış olup, bu doğrultuda Birleşmiş Milletlere bağlı Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı gibi mekanizmalar kurulmuştur. Ayrıca bütün zanlılar yargılanmamıştır. Bazı Nazi savaş suçlularının yargılanmadığı, Lyon katili olarak tanınan Klaus Barbie isimler işledikleri suçlardan edindikleri deneyimlerden yaralanmak için benzer yöntemler kullanarak Güney Amerika gibi ülkelerde Komünizme karşı görevlendirilmiştir. Bu durum da esastan bir sorun yaşanmıştır. Bu çerçevede yukarıda detayları verilmiş olan, Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'nin Franz von Papen' i yargılamasında siyasi faktörlerin ön plana çıktığı görülmüş olup, hem esasa yönelik hem de usule yönelik hatalar



gözlemiştir.

Sonuç olarak bu çerçevede Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi'nin Franz von Papen'in yargılamasında da görülen bu eksiklikler Birleşmiş Milletlere bağlı Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi yeni uluslararası yargı mekanizmalarının geliştirilmesine yol açmıştır.

### **KAYNAKÇA**

Azakoğlu N, Franz von Papen'in Anılarından (Tarihçi Yayınevi 2015).

Azarkan E, Nüremberg'ten La Haye'ye: Uluslararası Ceza Mahkemeleri (Beta 2003).

Başak C, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Suçlar (Turhan Kitapevi 2003).

Davidson E, The Trial Of The Germans 1945-1946 (The Macmillan Company 1966).

El B ve Perinçek M 'Von Papen Suikastını Kim Düzenledi?', (2010) (196) Toplumsal Tarih 34, 47.

El B, Franz Von Papen'in Ankara Büyükelçilik Yılları (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi 2006).

Kocaçimen F, İkinci Dünya Harbi'nin Meşhurları (Akba Kitapevi 1945).

Kınlı O ve Yeneroğlu E, 'İnsanlık Suçunun Siyaseten İnşası: Nürnberg ve Mirası', (2019) 48 (48) Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi 7, 40.

Möckelmann R, Franz Von Papen Hitler'in Türkiye Büyükelçisi, Selma Türkis Noyan (çev) (Kitap Yayınevi 2019).

Odman T, 'Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu

ve Yasal Dayanağı', (1996) 45 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 131, 151.

Papen F, Der Wahrheit eine Gasse (Paul List 1952).

Parlak TM, "Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri", (2015) (37) Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi 37, 53.

Şahin M, 'Nürnberg Mahkemeleri Üzerine Bir İnceleme', (2010) 2 (1) Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi 49, 61.

Taylor T, The Anatomy of the Nuremberg Trials: A Personal Memoir (Knopf Doubleday Publishing Group 2012).

#### **İNTERNET KAYNAKLARI**

<[https://crimeofaggression.info/documents/6/1946\\_Nuremberg\\_Judgement.pdf](https://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf)>

<<https://ebookcentral.proquest.com/lib/klu/detail.action?docID=6085927>>